

Світлана РАДЗИХ

ЛЮБІТЬ КРАСУ СВОЄЇ МОВИ...

**Конспекти уроків з української мови
та літературного читання**

5–10 класи

*Посібник для вчителів спеціальних загальноосвітніх
навчальних закладів для дітей з особливими
освітніми потребами*

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 371.32:811.161.2
ББК 74.268.1 Укр
Р15

Рецензенти:

І.М. Кондирєва, методист української мови та літератури ТОКШПО;

І.Я. Король, вчитель-методист закладу освіти І-ІІІ ступенів
«Тернопільський обласний навчально-реабілітаційний центр»;

З.С. Радецька, вчитель-методист закладу освіти І-ІІІ ступенів «Тернопільський
обласний навчально-реабілітаційний центр»;

Г.М. Зленко, старший вчитель української мови та літератури Тернопільської
загальноосвітньої спеціалізованої школи №29 з поглибленим вивченням іноземних мов.

Радзіх С.Д.

Р15 Любіть красу своєї мови... Конспекти уроків з української мови та літературного читання : 5–10 класи: посібник для вчителів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами / С.Д. Радзіх. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 120 с.

ISBN 978-966-10-3954-3

Запропонований посібник допоможе вчителям-словесникам, студентам філологічних факультетів вузів у підготовці та проведенні уроків української мови та літературного читання у спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з особливими освітніми потребами.

УДК 371.32:811.161.2
ББК 74.268.1 Укр

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ПЕРЕДМОВА

Вчитель — це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра. І він пробуджує в дитині жадобу знань, повагу до науки, культуру освіти. Але для цього вчитель має навчатися постійно.
В.О. Сухомлинський

Одними із основних завдань сучасної масової та спеціальної загальноосвітньої школи є розвиток особистості на основі вивчення рідної мови, створення відповідних умов для досягнення нового рівня знань. Українська мова — це державна мова України, основний засіб спілкування її народу. Як навчальний предмет, вона виконує функції пізнання, слугує об'єктом пізнання, засобу корекції та розвитку особистості, її самовираження.

Спеціальні дослідження, проведені в Україні в останнє десятиріччя, сприяють подоланню стереотипів у розумінні проблем навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку, переосмисленню концептуальних підходів до компенсації та корекції, соціальної адаптації.

Учні спеціальної школи — це діти з особливими потребами, котрі мають різні розумові та психофізичні вади, відстають у мовному розвитку, у них слабка пам'ять, бідний запас слів, низькі або й зовсім відсутні навички аналізу та синтезу, порівняння, виділення суттєвого і несуттєвого.

Автор посібника ставить своїм завданням допомогти вчителям-словесникам у підготовці та проведенні уроків української мови (5-10 кл.), читання (5-6 кл.) та літературного читання (7-10 кл.) у спеціальній загальноосвітній школі. Поданий матеріал проведення уроків можна використати під час навчання дітей з особливими освітніми проблемами в масовій загальноосвітній школі з інклюзивним (інтегрованим) навчанням. Згідно проекту «Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах», діти із ЗПР¹ можуть спільно навчатися із здоровими однолітками в одному класі (інклюзивне навчання), окрім того, можуть перебувати у спеціально організованих класах інтенсивної педагогічної корекції (інтегроване навчання).

У пропонованому виданні взято до уваги три основні принципи навчання української мови:

- функціонального комунікативно-лінгводидактичного;
- українознавчого;
- проблемно-пошукового.

Поданий матеріал зумовлено подвійною природою мови:

- мови як системи знань і вмінь;
- мови в дії — мовленні.

¹ ЗПР — затримка психічного розвитку.

Літературні читання — навчальний предмет, який вивчається в системі інших дисциплін, органічно пов'язаних з ним, передбачених спеціальним навчальним планом для цього типу шкіл.

Метою предмета «Читання» у 5-6 класах, «Літературні читання» у 7-10 класах є: сформувати основи читацької культури у школярів, потребу читати художню літературу, прищепити інтерес до книги як до джерела інформації, навчити сприймати художній твір як явище мистецтва, сприяти розумовому розвитку школярів і корекції його недоліків засобами художньої літератури, формувати особистість учня з обмеженими інтелектуальними можливостями засобами художньої літератури.

Перед учителем-словесником стоїть завдання навчити читанню, зокрема формувати міцну навичку читання, читацьку самостійність, інтереси, виховувати засобами літератури любов до України, її народу, його мови, прилучати до кращих літературних надбань, виробляти вміння працювати з текстами різних жанрів, типів і стилів мовлення, займатися розвитком і корекцією пізнавальних процесів.

У посібнику також враховано концептуальні підходи до навчання літературного читання:

— антропологічний — в центрі уваги — особистість учня, корекція недоліків його розумового розвитку;

— репрезентативний — на кращих літературних художніх зразках демонструються набутки української літератури від давніх часів до сьогодення;

— взаємозв'язку українознавчого й естетичного підходів до вивчення художнього твору в школі;

— збалансованості між доступністю творів учнівському сприйняттю і розумінню та вимогами сучасної літературознавчої науки.

У наш час педагогіка постійно змінюється, вдосконалюється під впливом інноваційних ідей. Але основною формою організації навчальної діяльності все ж таки залишається урок, який стимулює гносеологічну, пізнавальну діяльність. У пропонованому посібнику розроблено саме такі конспекти уроків з української мови (5-10 кл.), читання (5-6 кл.) і літературного читання (7-10 кл.), які відображають інтеграцію інтерактивних технологій.

Учителі-словесники, користуючись посібником, зможуть урізноманітнити, удосконалити методику проведення уроків української мови і літературного читання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах та інтегрованому середовищі в масових загальноосвітніх школах.

Шановні колеги! Бажаю вам творчих успіхів і натхнення у вашій нелегкій праці!

Автор

ТЕМА 1

Додатковий матеріал до уроку

ТЕКСТ. ПОДІЛ ТЕКСТУ НА АБЗАЦИ

Мета: поглибити знання учнів про текст, його ознаки, будову, мовні засоби тексту; корегувати вміння використовувати засвоєні терміни під час відповідей на уроці; розвивати спостережливість, образне та логічне мислення, увагу; виховувати доброзичливість, милосердя, любов до рідної мови.

Тип уроку. Урок розвитку комунікативних умінь і навичок.

Обладнання: таблиця «Основні ознаки тексту», кольорові олівці.

Епіграф:
Із слова починається людина,
Із мови починається мій рід.
Моя ласкава, мамина, єдина —
Бентежна, тополина, калинова,
Не випита, не вибрана до дна —
Це наша українська рідна мова,
Немов бандури вічної струна.

Н. Рій

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Артикуляційна гімнастика.

Посміхнутися, відкрити рот, висунути язик якнайдалі і проводити ним плавні рухи від одного куточка рота до другого. Виконати вправу 10-15 разів.

Вліво-вправо кінчик ходить,
Ніби місця не знаходить.

2. Слово вчителя. (Учитель зачитує епіграф уроку.)

Із слова починається людина,
Із мови починається мій рід.
Моя ласкава, мамина, єдина —
Бентежна, тополина, калинова,
Не випита, не вибрана до дна —
Це наша українська рідна мова,
Немов бандури вічної струна.

Н. Рій

Саме цими словами я хочу розпочати сьогоднішній урок. Адже саме з рідної мови, якою матуся співає маленькій дитинці колискові пісні, починається кожної людини рід.

— Пригадайте, які колискові пісні співала вам мама?

II. Повідомлення теми, мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Тема уроку: «Текст. Поділ тексту на абзаци». Сьогодні ми поглибимо знання про текст, його ознаки, будову, мовні засоби тексту; розвинемо спостережливість, образне та логічне мислення, увагу; виховаємо доброзичливість, милосердя, любов до рідної мови.

III. Розвиток пошукової пізнавальної активності у процесі виконання творчих завдань.

1. Слово вчителя. Ми вже знайомі з текстом, із стилями мовлення, із засобами зв'язку між складовими частинами.

Стратегія «Кубування» (повторення відомостей про текст, його ознаки, стилі мовлення).

Учитель проводить учнів через процес «кубування», пропонуючи викласти думки усно.)

— Увага! Аналізуємо знання «Чарівного кубика».

— Що ми називаємо текстом? *(Це група речень, об'єднаних між собою темою, головною думкою та граматично.)*

— Тема тексту — це... *(його зміст, те, про що (або про кого) в ньому йдеться).*

— Головна думка тексту — це те, ... *(заради чого його було створено (чого він навчає, до чого закликає, від чого застерігає).*

— Засобами граматичного зв'язку речень у тексті є: ... *(послідовність розташування речень; порядок слів у реченнях; інтонація).*

— Розрізняють такі стилі мовлення ... *(розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, церковний (конфесійний)).*

Учитель. Найголовнішою опорою в нашій роботі є відомості про тему й основну думку зв'язного висловлювання, поділ тексту на відносно завершені частини, виділення абзаців, значення початкових і кінцевих елементів у тексті.

Абзац — це період мовлення, тексту, що складається з одного чи кількох речень, пов'язаних між собою за змістом.

Текст ділиться на абзаци відповідно до змісту розповіді, послідовності висвітлення теми. Адже кожний текст висвітлює певну тему.

На письмі для виділення абзацу його пишуть з нового і, як правило, закінчують неповним рядком. Перший рядок абзацу починають з відступу (абзацний відступ).

2. Робота в парах.

Переставити абзаци, щоб вийшов текст. Визначити тему, головну думку тексту.

Як книжка прийшла до людей

1. І от у XIII столітті в Європі навчилися виготовляти папір, схожий на той, яким користуємося й сьогодні.

2. З часом люди навчилися робити книжки з тонкої козячої шкіри. Першу таку книжку зробили в Малій Азії, в стародавньому Пергамі. Через те цей папір назвали пергаментом. Та книжки були дуже дорогі.

3. Потім у Африці з'явилися книги з папірусу. Писати на них було зручно, але через декілька років вони розсипалися.

4. «Сторінками» найдавніших книжок ставали камені, сокири, щити. Писали по всьому.

5. Згодом почали писати на глиняних табличках, які потім сушили на вогні. Але коли якийсь вчений збирався в дорогу і брав дві-три «книги», йому потрібен був віз.

Відповідь: 4, 5, 1, 2, 3.

3. Колективна робота.

Поділити текст на абзаци, скласти план до тексту. Визначити тему, головну думку тексту.

Любіть книгу

Не дуже любив книгу Василько. От одного вечора він ліг спати та й узяв книжку перед сном почитати. А знав, що як книжку читати лежачи, псуються і книжка, і зір. Лежав Василько, читав і задрімав. І сниться Василькові, що він сам книжечка. От бере його, книжечку-Василька, Оленка. Читає і водночас обідає. Борщ із ложки капає на Василька-книжечку. А потім узяв Василька-книжечку Мишко й Володя. Почали на ньому різні дурниці писати: «Читав Вова», «Сашко — дурень». Далі ще гірше! Оленка почала Василька-книжку ножицями різати, малюнки вирізати. Тільки-но Оленка ножиці забрала, як хтось гарячу праску поставив на Василька-книжку. Горить Василько-книжка, дим з нього йде! Пече йому! Уже Василько-книжка не книжка, а шмаття, в яке Оленка загорнула сніданок. Так гірко та боляче Василькові, що він прокинувся. А прокинувшись, гасло про книжку склав: «Бережи книжку — це твій друг!» І ніколи вже не псує Василько книг та товаришів соромить, коли хтось із них не береже книжку.

(За О. Вишнею)

Орієнтовний план.

1. Василькове ставлення до книжки.
2. Страшний сон.
3. Гасло Василька.
4. Нове ставлення до книги.

4. Бесіда.

- Як прийшли до Василька любов і шанобливе ставлення до книги?
- Чому слід шанувати книгу?
- Розкажіть, як ви ставитесь до книги.
- Складіть своє гасло, що закликала б любити й цінувати книгу.

IV. Підсумок уроку.

1. Хвилинка-питайлинка.

- Що нового ви дізналися?
- Як можна поділити текст?
- Що складає абзац?
- Як зв'язані між собою абзаци?
- Як пишеться кожний новий абзац?
- Чи сподобався вам урок?

2. Гра кольорів.

За допомогою кольорових олівців відобразіть в зошиті свій настрій.
Оцінювання навчальних досягнень учнів на уроці.

V. Домашнє завдання.

Скласти усну розповідь на тему «Моя улюблена книжка».